

Юрій ВІЛЬЧИНСЬКИЙ [Yurij VIL'CHYNS'KYJ] (red.), *Розвиток філософської думки в Україні* [Rozvytok filosofs'koyi dumky v Ukraini], Київ: КНЕУ 2014, s. 327 [1]. ISBN: 978-966-483-891-4.

Od pewnego czasu oczy wielu mieszkańców świata, ale przede wszystkim Europy, zwrócone są na Ukrainę. Ukraińskie wydarzenia ostatnich miesięcy przykuwają uwagę wielu obserwatorów. Nie ulega wątpliwości, że ukraiński konflikt obraca się wokół zdobycia pełnej niezależności przede wszystkim w wymiarze politycznym, ekonomicznym czy też gospodarczym. Tymczasem praktycznie nie zauważa się faktu, że toczący się w Ukrainie konflikt obejmuje starania obywateli tego państwa o zdobycie niezależności także w wymiarze intelektualnym i kulturalnym, a tym samym też narodowym. Przykładem tych starań jest pojawienie się w czerwcu 2014 r. w księgarniach Kijowa pracy pod tytułem „Rozwój myśli filozoficznej w Ukrainie” (*Розвиток філософської думки в Україні*). Pracami nad przygotowaniem książki kierował wykładowca Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego prof. Jurij Wilczynskij.

Prezentowana książka ukazała się, co ważne i co należy szczególnie podkreślić, w języku ukraińskim. Swoista jest historia jej powstania. Po raz pierwszy praca pojawiła się już w 1991 r., a więc w roku uzyskania przez Ukrainę niepodległości, jako publikacja małowymiarowa o niskim nakładzie, a zatem praktycznie niedostępna szerszemu gronu czytelników. Drugie wydanie tej książki ukazało się w 1994 r. Trzeba było jednak czekać aż dwadzieścia lat, aby w 2014 r. na półkach księgarskich mogło pojawić się jej poprawione i uzupełnione trzecie już wydanie. Jest chyba czymś symbolicznym, że pierwsze wydanie książki ukazało się w przełomowym dla Ukrainy 1991 r., natomiast trzecie wydanie ukazuje się także w momencie historycznego przełomu, którego właśnie jesteśmy świadkami.

Niniejsza publikacja ma osobliwy charakter. Jest to bowiem podręcznik dla wyższych uczelni Ukrainy, ale nie jest on adresowany wyłącznie do studentów. Prostotą zarówno języka, jak i sposobu przekazu praca ta umożliwia każdemu zainteresowanemu zapoznanie się z problematyką dziejów ukraińskiej filozofii. Trzeba tutaj nadmienić, że w ciągu ponad dwudziestu lat niepodległości w Ukrainie wydano już kilka prac poświęconych dziejom myśli filozoficznej w tym kraju, żadna jednak z tych prac nie przekroczyła geograficznych granic współczesnej Ukrainy. Historia ukraińskiej filozofii pozostawała i nadal pozostaje nieznaną szerszemu kręgowi czytelników na świecie. Natomiast pewne elementy ukraińskiej filozofii znaleźć można w wielu opracowaniach historii filozofii rosyjskiej, lecz niestety nie są tam przedstawiane jako dorobek ukraińskiej myśli filozoficznej. Przykładem takiego sposobu traktowania jest osoba Hryhoryja Skoworody, który żył i działał na terytorium dzisiejszej Ukrainy w XVIII wieku. W ukraińskim piśmiennictwie uważany jest za największego przedstawiciela ukraińskiej myśli filozoficznej. Tymczasem omówienie postaci tegoż myśliciela spotkać można także w opracowaniach dotyczących historii filozofii rosyjskiej.

Nie ma zatem wątpliwości, że dzieje filozofii ukraińskiej pozostają jakby w cieniu historii filozofii rosyjskiej. Z kolei wartość omawianej książki polega na tym, że stara się ona wydobyć na światło dzienne fenomen myśli ukraińskiej w kontekście jej dziejów i na nowo ukazać temat jej historii.

Jak już wspomniano, książka ma charakter podręcznika akademickiego. Składa się z dwudziestu dwóch rozdziałów, z których pierwszy stanowi swego rodzaju wprowadzenia. Przedstawiono tam, w formie ogólnego wykładu, podstawowe zagadnienia kultury i filozoficznej refleksji nad rzeczywistością. Drugi rozdział stawia pytanie o początki filozoficznej myśli na Rusi Kijowskiej. Rozdział trzeci stara się odpowiedzieć na pytanie o charakter myśli filozoficznej w kontekście ukraińskiego wyboru między Wschodem a Zachodem. Rozdział czwarty zarysowuje obraz religijnego wymiaru kultury ukraińskiej XV i XVI wieku, a piąty prezentuje idee filozoficzne w Ukrainie w okresie oświecenia. Rozdział szósty poświęcony jest interesującemu fenomenowi Akademii Kijowsko-Mohylańskiej. Rozdział siódmy przedstawia życie, działalność i myśl filozoficzną wspomnianego Hryhoryja Skoworody, największego ukraińskiego myśliciela, zwanego ukraińskim Sokratesem. W rozdziale ósmym dokonano ogólnej prezentacji okresu romantyzmu, a w rozdziale następnym omówiono filozofię Mikołaja Gogola. W rozdziale dziesiątym czytelnik znajdzie rozważania dotyczące przesłania Tarasa Szewczenki, który traktował poezję jako swego rodzaju filozofię wolności. Rozdział jedenasty przedstawia myśl Pantelejmona Kulisza, a rozdział dwunasty – zagadnienie wpływu niemieckiego idealizmu na filozofię ukraińską. Rozdział trzynasty poświęcony jest myśli Pamfila Jurkiewicza, czternasty – zagadnieniu filozofii języka w myśli Aleksandra Potiebni, rozdział następny zaś omawia społeczno-filozoficzne poglądy Mychajła Dragomanowa. W rozdziale szesnastym czytelnik ma możliwość zapoznania się z filozoficznymi i politycznymi poglądami Iwana Franki, a następnie zostaje przedstawione zagadnienie wpływu na myśl filozoficzną modernizmu w literaturze i sztuce. Rozdział osiemnasty koncentruje się na zagadnieniu poszukiwania prawdy w myśli Wołodymyra Wernadskiego, a rozdział dziewiętnasty przybliży filozoficzne poglądy Wiaczesława Lypynskiego. Rozdział dwudziesty prezentuje zagadnienia filozofii jako narzędzia ideologii w poglądach Mikołaja Michnowskiego i Dmytro Doncowa, a rozdział dwudziesty pierwszy zajmuje się prezentacją dorobku filozoficznego wielkiego ukraińskiego sławisty i historyka filozofii Dmytro Czyżewskiego. Ostatni rozdział sięga do myśli filozoficznej XX wieku, przedstawiając osobę Wołodymyra Szynkaruka. Całość książki zamyka posłowie, w którym autorzy starają się dokonać krótkiego i ogólnego podsumowania zagadnień omawianych w książce.

Oceniając prezentowaną książkę, trzeba powiedzieć, że autorzy podeszli do postawionego zadania z wielką starannością, pragnąc uczynić z tej pracy dobrą pomoc dydaktyczną. Temu celowi służy dołączona do każdego rozdziału bibliografia najważniejszych prac z omawianego w danym rozdziale tematu, przeważnie w języku ukraińskim. Każdy rozdział zawiera także zestaw kilku pytań, których zadaniem jest

utrwalenie wiadomości zdobytych w trakcie lektury książki. Do tego dochodzi bardzo jasny i przejrzysty styl wykładu, co nadaje książce szczególne walory dydaktyczne. Natomiast istotnym mankamentem, utrudniającym lekturę książki, jest brak indeksów osobowego i tematycznego.

Prezentowana książka otwiera mało znane albo wręcz całkowicie nieznane obszary dziejów ukraińskiej myśli filozoficznej, której początki sięgają XII wieku i czasów Rusi Kijowskiej. Prawdziwy rozwój, zwłaszcza filozofii szkolnej, nastąpił w wiekach XVI i XVII, kiedy to zakony ojców dominikanów i jezuitów otwierały swoje szkoły i kolegia, kulminacją zaś tego procesu było otwarcie w Kijowie pierwszej we wschodniej Europie szkoły wyższej, która otrzymała rangę akademii, a mianowicie Akademii Kijowsko-Mohylańskiej. Przez wiele dziesiątków lat była to jedyna wyższa szkoła na tych ziemiach, a jej kulturowe i edukacyjne oddziaływanie rozciągało się daleko poza granice Kijowa. Na początku XIX wieku władze carskie zamknęły tę uczelnię. Po latach odrodziła się ona, acz dopiero w 1991 r.

Otrzymaliśmy zatem dobre opracowanie dziejów ukraińskiej myśli filozoficznej. Dobrze się stało, że książka mogła ujrzeć światło dzienne w Ukrainie. Dzięki temu kolejne pokolenie ukraińskich czytelników, zainteresowanych dziejami swojej rodzimych filozofii, ma możliwość zapoznania się z historycznym rozwojem ukraińskiej myśli filozoficznej. Szkoda jednak, że zarówno ta książka, jak i wiele innych interesujących prac z problematyki dziejów ukraińskiej filozofii pozostają znane tylko w geograficznych granicach Ukrainy. Dotychczas bowiem na przykład w języku polskim praktycznie nie ukazało się żadne konkretne opracowanie dziejów ukraińskiej myśli filozoficznej. Nie ma też tłumaczeń prac wydanych w Ukrainie. Być może nastał już czas, aby to zmienić – aby ukraińska myśl filozoficzna nie pozostawała w granicach samej Ukrainy, ale stała się bliżej znana także poza jej granicami. Publikacja niniejszej recenzji ma za zadanie wprowadzić do powszechnej świadomości pojęcie historii ukraińskiej filozofii i należy sobie życzyć, aby to pojęcie jak najszybciej wypełniło się bogatą treścią.

*Ks. Robert Puzia CM
Kijów-Worzel (Ukraina)*